

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (седми състав)

18 април 2024 година *

„Преюдициално запитване — Социално осигуряване — Длъжностни лица на Европейския съюз — Протокол (№ 7) за привилегиите и имунитетите на Европейския съюз — Задължително осигуряване по социалноосигурителната схема на институциите на Европейския съюз — Длъжностно лице на Съюза, което упражнява допълнителна професионална дейност като самостоятелно заето лице — Задължение за плащане на социалноосигурителни вноски, предвидено в законодателството на държавата членка, в която се упражнява тази дейност“

По дело C-195/23

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Tribunal du travail francophone de Bruxelles (Френскоезичен трудов съд Брюксел, Белгия) с акт от 13 март 2023 г., постъпил в Съда на 27 март 2023 г., в рамките на производство по дело

GI

срещу

Partena, Assurances sociales pour travailleurs indépendants ASBL,

СЪДЪТ (седми състав),

състоящ се от: F. Biltgen (докладчик), председател на състава, J. Passer и M. L. Arastey Sahún, съдии,

генерален адвокат: A. Rantos,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

- за GI, от J.-F. Neven, avocat,
- за белгийското правителство, от S. Baeyens, C. Pochet и A. Van Baelen, в качеството на представители, подпомагани от S. Rodrigues и A. Tumen, avocats,

* Език на производството: френски.

– за чешкото правителство, от M. Smolek и J. Vlácil, в качеството на представители,
– за Европейската комисия, от T. S. Vohr и B.-R. Killmann, в качеството на представители,
предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,
постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 14 от Протокол (№ 7) за привилегиите и имунитетите на Европейския съюз (наричан по-нататък „Протоколът“) и на член 4, параграф 3 ДЕС.
- 2 Запитването е отправено в рамките на спор между GI, длъжностно лице на Европейската комисия, и Partena, Assurances sociales pour travailleurs indépendants ASBL (наричано по-нататък „Partena“), сдружение с нестопанска цел, относно задължението на GI да се осигурява по белгийската социалноосигурителна схема за самостоятелно заетите лица на основание упражняването на допълнителна професионална дейност.

Правна уредба

Правото на Съюза

Протоколът

- 3 Текстът на член 12 от Правилника е следният:
„Длъжностните лица и другите служители на [Европейския съюз] подлежат на данъчно облагане в полза на Съюза върху изплатените им от Съюза заплати, надници и възнаграждения, при условията и според процедурата, определена от Европейския парламент и от Съвета [на Европейския съюз], като действат чрез регламенти в съответствие с обикновената законодателна процедура и след консултация със заинтересованите институции.
Те се освобождават от националните данъци върху заплатите, надниците и възнагражденията, които са им били изплатени от Съюза“.
- 4 Член 14 от Протокола гласи:
„[Парламентът] и Съветът, като действат чрез регламенти, в съответствие с обикновената законодателна процедура и след консултация със заинтересованите институции, определят схема за социално-осигурителните обезщетения на длъжностните лица и другите служители на Съюза“.

Правилникът

- 5 Член 126, параграф 1 от Правилника за длъжностните лица на Европейския съюз, в приложимата му към спора редакция (наричан по-нататък „Правилникът“), гласи:

„При спазване на условията на член 15 длъжностно лице, което желае да се заеме с външна дейност, независимо дали срещу възнаграждение или не, или да изпълнява задания, възложени му от лица извън Съюза, трябва първо да получи разрешението на органа по назначаването. Разрешение се отказва само ако въпросната дейност или задание може да попречи на изпълнението на служебните задължения на длъжностното лице или е несъвместима с интересите на институцията“.

- 6 Член 72 от Правилника предвижда:

„1. Длъжностното лице [...] [е здравно осигурено] до 80 % от направените разноски в съответствие с правилата, приети по споразумение между органите по назначаването на институциите на Съюза след консултации с Комитета по правилника. [...]

[...]

Една трета от размера на вноските, необходими за покриване на осигурителната премия, се приспада от заплатата на длъжностното лице, но плащаната от него сума не може да надвишава 2 % от основната му заплата.

[...]“.

- 7 Член 73, параграф 1 от Правилника гласи:

„От датата на постъпване на служба длъжностното лице е осигурено за рисковете „професионално заболяване“ или „злополука“ по начина, предвиден в правилата, приети по общо съгласие на [...] институциите на Съюза след консултации с Комитета по правилника. Длъжностното лице участва във финансирането на вноските за осигуряване срещу непрофесионални рискове в размер до 0,1 % от основната му заплата.

[...]“.

Общите правила

- 8 С цел определяне на условията за прилагане на член 72 от Правилника институциите на Съюза приемат Общи правила за здравното осигуряване на длъжностните лица на Европейския съюз (наричани по-нататък „Общите правила“).

- 9 Член 1 от Общите правила предвижда, че в приложение на член 72 от Правилника се създава Обща здравноосигурителна схема на институциите на Съюза (ОЗОС).

- 10 Член 2 от посочените общи правила предвижда:

„1. По тази схема се осигуряват:

– длъжностните лица,

– срочно наетите служители,

[...]“.

11 Текстът на член 4 от Общите правила е следният:

„Когато длъжностно лице, срочно нает служител или договорно нает служител е на служба в държава, в която по силата на нейното законодателство трябва да се осигурява по задължителна схема за здравно осигуряване, дължимите на това основание вноски се заплащат изцяло от бюджета на институцията, към която принадлежи заинтересованото лице. В този случай се прилага член 22“.

12 Съгласно член 22 от Общите правила:

„1. Когато осигурено лице или обхванато от осигуровката му лице има право на възстановяване на разноски по друга схема за здравно осигуряване, предвидена в закон или друг нормативен акт, осигуреното лице е длъжно:

а) да декларира това пред разплащателната служба;

б) да поиска лично или чрез друго лице приоритетно възстановяване на разноските, гарантирано по другата схема. Въпреки това, ако е налице задължение за внасяне на вноски по две схеми, осигурените по настоящата схема лица могат да изберат към коя схема ще се обърнат за възстановяване на направените от тях разноски, като се има предвид, че общата схема се прилага като допълнителна схема в случаите, когато тя не се прилага като първична схема;

в) към всяко заявление за възстановяване, подадено по настоящата схема, да приложи оригинала на подробно извлечение, придружено от удостоверяващи документи, за възстановените суми, които осигуреното лице или обхванатото от осигуровката му лице е получило по другата схема.

2. Общата схема се прилага като допълнителна схема за възстановяване на разноските, при условие че другата схема се прилага предварително за обхванатите от нея разноски.

Ако дадени разноски не са обхванати от първичната схема, но са обхванати от общата система, последната ще се прилага като първичната схема.

[...]“.

Регламент № 883/2004

13 Член 2, параграф 1 от Регламент (ЕО) № 883/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година за координация на системите за социално осигуряване (ОВ L 166, 2004 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 7, стр. 82) гласи:

„Настоящият регламент се прилага към граждани на държава членка, лица без гражданство и бежанци, които пребивават в държава членка, които са или са били подчинени на законодателството на една или повече държави членки, както и към членовете на техните семейства и към преживелите ги лица“.

14 Член 11, параграф 1 от този регламент предвижда:

„Лицата, за които се прилага настоящият регламент, са подчинени на законодателството само на една държава членка. Това законодателство се определя в съответствие с настоящия дял“.

Белгийското право

15 Член 2 от Arrêté royal n° 38, organisant le statut social des travailleurs indépendants (Кралски указ № 38 за уреждане на социалното осигуряване на самостоятелно заетите лица) от 27 юли 1967 г. (Moniteur belge от 29 юли 1967 г., стр. 8071), в редакцията му, приложима към спора в главното производство, предвижда:

„Настоящият указ се прилага за и на това основание са длъжни да изпълняват предвидените в него задължения: самостоятелно заетите лица и лицата, полагащи грижи“.

16 Член 3, параграф 1 от този указ предвижда:

„Съгласно настоящия декрет самостоятелно заето е всяко физическо лице, упражняващо в Белгия професионална дейност, по отношение на която то не е обвързано с трудов договор или със стандартни правила.

До доказване на противното се предполага, че условията на приложимост по предходната алинея се отнасят до всяко лице, което упражнява в Белгия професионална дейност, от която може да получава доходи“.

17 Член 10, параграф 1 от посочения указ гласи:

„[...] всяко лице, за което се прилага настоящият указ, е длъжно, преди да започне професионална дейност като самостоятелно заето лице, да се включи в някоя от социалноосигурителните каси за самостоятелно заети лица [...]“.

Спорът в главното производство и преюдициалният въпрос

18 Жалбоподателят в главното производство, длъжностно лице на Съюза от 1 септември 2007 г., постъпва на служба в Комисията от август 2010 г.

19 От октомври 2015 г. той извършва и допълнителна платена преподавателска дейност с максимална продължителност от 20 учебни часа годишно, за която получава необходимото разрешение от Комисията в съответствие с Правилника.

20 С писмо от 4 юли 2018 г. Institut national d'assurances sociales pour travailleurs indépendants (Национален институт за социално осигуряване на самостоятелно заети лица, Белгия), който проверява дали самостоятелно заетите лица се осигуряват в социалноосигурителна каса, уведомява жалбоподателя в главното производство, че тъй като от 1 октомври 2015 г. в качеството си на преподавател той упражнява професионална дейност като самостоятелно заето лице, трябва да се осигурява в социалноосигурителна каса.

21 В резултат на това жалбоподателят в главното производство се осигурява в Partena и плаща исканите социалноосигурителни вноски в размер на 3 242,09 евро.

- 22 Тъй като счита обаче, че задължението му за осигуряване по белгийската социалноосигурителна схема за самостоятелно заети лица противоречи на принципа на прилагане само на една социалноосигурителна схема по отношение на длъжностните лица на институциите на Съюза, жалбоподателят в главното производство подава жалба срещу Partena пред запитващата юрисдикция — Tribunal du travail francophone de Bruxelles (Френскоезичен трудов съд Брюксел, Белгия), като иска да се прекрати задължението му за осигуряване и да му бъдат възстановени платените социалноосигурителни вноски.
- 23 При тези обстоятелства Tribunal du travail francophone de Bruxelles (Френскоезичен трудов съд Брюксел) решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Допускат ли [Протоколът], и по-конкретно член 14 от [него], принципът на прилагане само на една социалноосигурителна схема по отношение на работниците, били те наети или самостоятелно заети лица, активно заети или пенсионирани, и принципът на лоялно сътрудничество, закрепен в член 4, параграф 3 [ДЕС], държава членка да изисква от длъжностно лице — работещо в европейска институция и извършващо с нейно съгласие и допълнителна преподавателска дейност — да се осигурява по национална социалноосигурителна схема и да заплаща социалноосигурителни вноски, при положение че по силата на [Правилника] то вече е осигурено по [социалноосигурителната схема на институциите] на Европейския съюз?“.

По преюдициалния въпрос

- 24 С въпроса си запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 14 от Протокола, принципът на прилагане само на една социалноосигурителна схема, установен в Регламент № 883/2004, и принципът на лоялно сътрудничество, закрепен в член 4, параграф 3 ДЕС, трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат законодателство на държава членка, което изисква длъжностно лице на Съюза, което упражнява като преподавател допълнителна професионална дейност на територията на тази държава членка, да се осигурява по социалноосигурителната схема на посочената държава членка.
- 25 Следва да се припомни, че що се отнася до принципа на прилагане само на една социалноосигурителна схема, посочен в член 11 от Регламент № 883/2004, този регламент въвежда система за координиране, отнасяща се по-специално до определянето на законодателството или законодателствата, приложими по отношение на заетите и самостоятелно заетите лица, които при различни обстоятелства упражняват правото си на свободно движение. Тази система от стълкновителни норми е завършена, вследствие на което законодателите на държавите членки са лишени от правомощието да определят по свое усмотрение обхвата и условията за прилагане на националното си законодателство, що се отнася до лицата, които са подчинени на същото, и до територията, в рамките на която националните разпоредби пораждат своето действие. Така член 11, параграф 1 от Регламент № 883/2004 изрично предвижда, че лицата, за които се прилага този регламент, са подчинени на законодателството само на една държава членка (вж. в този смисъл решение от 16 ноември 2023 г., Acerta и др., C-415/22, EU:C:2023:881, т. 29 и 30).
- 26 С този принцип за прилагане само на една социалноосигурителна схема се цели да се избегнат усложненията, които могат да възникнат в резултат на едновременно прилагане на няколко национални законодателства, и да се премахнат разликите в третирането,

които биха произтекли за движещите се в рамките на Съюза лица от пълното или частично припокриване на приложимите законодателства (решение от 26 февруари 2015 г., *de Ruyter*, C-623/13, EU:C:2015:123, т. 37).

- 27 При все това посоченият принцип не се прилага за длъжностните лица на Съюза, които не са подчинени на национално социалноосигурително законодателство като посоченото в член 2, параграф 1 от Регламент № 883/2004, който определя приложното поле на този регламент спрямо лицата (вж. в този смисъл решение от 16 ноември 2023 г., *Acerta* и др., C-415/22, EU:C:2023:881, т. 31 и цитираната съдебна практика).
- 28 Всъщност не държавите членки, а само Съюзът има компетентност да определя правилата, приложими за длъжностните лица на Съюза, що се отнася до задълженията им в областта на социалното осигуряване. Общата социалноосигурителна схема на институциите на Съюза е регламентирана съобразно с член 14 от Протокола от Европейския парламент и от Съвета посредством регламента относно Правилника (решение от 16 ноември 2023 г., *Acerta* и др., C-415/22, EU:C:2023:881, т. 32 и 33 и цитираната съдебна практика).
- 29 От една страна, следва да се приеме, че член 14 от Протокола предполага, че държавите членки не носят задължението за осигуряване на длъжностните лица на Съюза по национална схема за социално осигуряване и че тези длъжностни лица не са длъжни да участват във финансирането на последната (вж. в този смисъл решение от 16 ноември 2023 г., *Acerta* и др., C-415/22, EU:C:2023:881, т. 34 и цитираната съдебна практика).
- 30 Впрочем Съдът е постановил, че член 14 от Протокола и разпоредбите на Правилника в областта на социалното осигуряване изпълняват по отношение на длъжностните лица на Съюза функция, аналогична на тази на член 11 от Регламент № 883/2004, която се изразява по-специално в забрана за длъжностните лица да участват в различни схеми за социално осигуряване (вж. в този смисъл решение от 10 май 2017 г., *de Lobkowicz*, C-690/15, EU:C:2017:355, т. 45).
- 31 От това следва, че единствено законодателят на Съюза е компетентен да определя по свое усмотрение обхвата и условията за прилагане на разпоредбите в областта на социалното осигуряване, що се отнася до последиците, които те пораждат, и до лицата, за които се прилагат.
- 32 От друга страна, Правилникът, който има всички характеристики, предвидени в член 288 ДФЕС, е задължителен в своята цялост и се прилага пряко във всички държави членки, поради което спазването на неговите разпоредби е обвързващо и за държавите членки (решение от 16 ноември 2023 г., *Acerta* и др., C-415/22, EU:C:2023:881, т. 35 и цитираната съдебна практика).
- 33 В този контекст от член 72, параграф 1 и член 73 от Правилника следва, че всяко длъжностно лице и всеки срочно нает служител в институция на Съюза са здравно осигурени от деня на постъпването си на служба.
- 34 В случая е безспорно, че жалбоподателят в главното производство е длъжностно лице на Съюза от 1 септември 2007 г. и че е на служба в Комисията от август 2010 г. Следователно по силата на трудовото си правоотношение с последната той се осигурява по социалноосигурителната схема на институциите на Съюза в приложение на член 72,

параграф 1 от Правилника дори да упражнява в държава членка допълнителна професионална дейност, разрешена от Комисията съгласно член 126, параграф 1 от Правилника.

- 35 При това положение правната уредба на държава членка, предвиждаща задължение за осигуряване по социалноосигурителната схема на тази държава членка в тежест на длъжностно лице на Съюза, което упражнява допълнителна професионална дейност в посочената държава членка, не е съобразена с изключителната компетентност, предоставена на Съюза както с член 14 от Протокола, така и с релевантните разпоредби на Правилника, за определяне на правилата, приложими за длъжностните лица на Съюза, що се отнася до задълженията им в областта на социалното осигуряване.
- 36 Всъщност, макар държавите членки да запазват компетентността си да организират системите си за социално осигуряване, при упражняването на тази компетентност те все пак трябва да спазват правото на Съюза, включително разпоредбите на Протокола и на Правилника, отнасящи се до правилата в областта на социалното осигуряване, уреждащи правното положение на длъжностните лица на Съюза (вж. в този смисъл решение от 16 ноември 2023 г., *Acerta и др.*, C-415/22, EU:C:2023:881, т. 43 и цитираната съдебна практика).
- 37 Освен това национална правна уредба като посочената в точка 35 от настоящото решение би била в противоречие с принципа на лоялно сътрудничество, предвиден в член 4, параграф 3 ДЕС, по силата на който Съюзът и държавите членки при пълно взаимно зачитане си съдействат при изпълнението на задачите, произтичащи от Договорите.
- 38 Всъщност е налице опасност тази правна уредба да накърни равното третиране на длъжностните лица на Съюза и по този начин да разубеди желаещите да упражняват професионална дейност в институция на Съюза, при положение че някои длъжностни лица бъдат принудени да правят вноски не само към социалноосигурителната схема на институциите на Съюза, но и към национална схема за социално осигуряване (вж. в този смисъл решение от 10 май 2017 г., *de Lobkowicz*, C-690/15, EU:C:2017:355, т. 47).
- 39 Накрая, следва да се приеме, че това тълкуване не се поставя под въпрос от нито един от доводите, изтъкнати от Кралство Белгия и от Чешката република в писмените им становища.
- 40 Що се отнася, от една страна, до довода, че възнагражденията, които не са изплатени от Съюза, нямат нищо общо с него и поради това трябва да се облагат от компетентната в данъчно отношение държава членка, и следователно за тях трябва да се заплащат социалноосигурителни вноски в тази държава членка, трябва да се припомни, че има ясно разграничение между задълженията на длъжностните лица на Съюза в областта на социалното осигуряване и данъчните задължения на тези длъжностни лица, които по силата на член 12 от Протокола се ползват от освобождаване само от национални данъци върху изплатените им от Съюза заплати, надници и възнаграждения. Така, макар евентуалната облагаемост на тези заплати, надници и възнаграждения да се урежда изключително от правото на Съюза, останалите доходи на длъжностните лица продължават да подлежат на облагане от държавите членки. За разлика от това, що се отнася до задълженията в областта на социалното осигуряване, длъжностните лица на

Съюза се осигуряват изключително по социалноосигурителна схема на институциите на Съюза (вж. в този смисъл решение от 16 ноември 2023 г., *Acerta* и др., C-415/22, EU:C:2023:881, т. 48).

- 41 Всъщност предоставената на законодателя на Съюза изключителна компетентност да определя схемата за социално осигуряване на длъжностните лица на Съюза, се прилага по отношение на социалноосигурителните вноски, които държава членка начислява върху всички видове доходи, а следователно и върху доход от допълнителна дейност, за която работодателят е дал разрешение (вж. в този смисъл решение от 10 май 2017 г., *de Lobkowicz*, C-690/15, EU:C:2017:355, т. 48 и цитираната съдебна практика).
- 42 Що се отнася, от друга страна, до довода, че социалноосигурителните схеми на всички държави членки се основават на солидарността, тъй като вноските никога не са пропорционални на преведените обезщетения и изобщо не зависят от това дали са били поискани обезщетения, следва да се припомни, че Съдът е постановил, че наличието или липсата на насрещна престация е без значение в рамките на въпроса дали разглежданият налог спада към социалноосигурителната схема (вж. в този смисъл решение от 16 ноември 2023 г., *Acerta* и др., C-415/22, EU:C:2023:881, т. 47 и цитираната съдебна практика).
- 43 С оглед на изложените по-горе съображения на поставения въпрос следва да се отговори, че член 14 от Протокола, принципът на прилагане само на една социалноосигурителна схема, установен в Регламент № 883/2004, и принципът на лоялно сътрудничество, закрепен в член 4, параграф 3 ДЕС, трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат законодателство на държава членка, което изисква длъжностно лице на Съюза, което упражнява като преподавател допълнителна професионална дейност на територията на тази държава членка, да се осигурява по социалноосигурителната схема на посочената държава членка.

По съдебните разноски

- 44 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (седми състав) реши:

Член 14 от Протокол (№ 7) за привилегиите и имунитетите на Европейския съюз, принципът на прилагане само на една социалноосигурителна схема, установен в Регламент (ЕО) № 883/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година за координация на системите за социално осигуряване, и принципът на лоялно сътрудничество, закрепен в член 4, параграф 3 ДЕС,

трябва да се тълкуват в смисъл, че

не допускат законодателство на държава членка, което изисква длъжностно лице на Европейския съюз, което упражнява като преподавател допълнителна професионална дейност на територията на тази държава членка, да се осигурява по социалноосигурителната схема на посочената държава членка.

Подписи